KOLHOOSITOOTMISE MAJANDUSLIKU EFEKTIIVSUSE ANALÜÜSI METODOLOOGILISTEST ALUSTEST

Majandustead. kand. R. Hagelberg
(Tartu Riiklik Ülikool)

I. Sissejuhatus

Tootmise majandusliku efektiivsuse analüüsi ülesandeks on näidata teid ja vahendeid ratsionaalseks majandamiseks, et toota järjest rohkem kõrgekvaliteedilisi ja võimalikult odavamaid saadusi. Eriti aktuaalne on majandusliku efektiivsuse tõstmine käesoleval ajal kolhoositootmises, kus kuni viimase ajani (1953. a.) efektiivse majandamise probleemile osutati vähe tähelepanu.

NLKP XX kongressi otsustest juhindudes tehakse käesoleval ajal sotsialistliku põllumajanduse ratsionaalse süsteemi ellurakendamiseks kõikjal suurt tööd. Põllumajanduse alal töötajate tähelepanu keskpunktis on kohalikele looduslikele ja majanduslikele tingimustele vastavate abinõude väljatöötamine, et toota iga põllumajandusliku pinnaühiku kohta rohkem odavamaid põllumajandussaadusi.

Efektiivsema majandamise vormide ja võtete väljatöötamine on kolhoositootmise praktikas seotud raskustega, sest senini puudub majandusliku efektiivsuse analüüsi teaduslikult läbitöötatud metoodika. Õige lähenemisviisi puudumine raskendab saavutatud tulemuste majanduslikku hindamist. Enamik praeguses praktikas kasutatavaid tootmise majandusliku efektiivsuse näitajaid on aga ebatäpsed ja põhjustavad ebaõigete järelduste tegemist.

Tootmise intensiivsuse ja maakasutamise hindamisel on näiteks üldlevinud põllumajandusliku maa (pro põllumaa) iga 100 ha kohta saadud toodangu naturaalnäitajad. Nimetatud näitajad on väga hästi kasutatavad ühe ja sama majandi siseselt. Kuid nende kasutamist erinevates tootmistingimustes olevate ja erineva tootmisprofiiliga majandite töötulemuste võrdlemisel tuleb pidada ebaõigeks, sest nad ei arvesta tootmistingimuste ega ka tootmise struktuuri iseärasusi. Sellepärast ei saa pidada õigeks ka vastaval alusel tehtavaid sotsialistliku võistluse bülletääne vabariikide, rajoonide ja kolhooside paremusjärjestuse määramiseks loomakas-

vatuse alal. Nii toodeti Eesti NSV ja Läti NSV kolhooside vahelises sotsialistlikus võistluses 1957 a. 10 kuu jooksul põllumajandusliku maa iga 100 ha kohta piima Eesti NSV kolhoosides 152,1 ts ja Läti NSV kolhoosides 177,9 ts, s. o. 17% võrra rohkem. Läti NSV kolhoosid on mullastiku, kõlvikute struktuuri jmt. tegurite poolest Eesti NSV kolhoosidega võrreldes paremates tingimustes. See võimaldab neil kergemini saavutada paremaid tootmisnäitajaid üksnes kvantitatiivsete tegurite arvel. Käesoleval juhul ongi Läti NSV kolhooside esikoht saavutatud karja suurema tiheduse arvel, kuna kvalitatiivne tegur, s. o. produktiivsus oli kõrgem Eesti NSV kolhoosides. Eesti NSV kolhoosides lüpsti vaadeldaval perioodil iga aastalehma kohta piima 1987 kg, Läti NSV kolhoosides 1882 kg. Eesti NSV kolhoosid tootsid seejuures kõrgema produktiivsuse tõttu, mispuhul söödatasuvus on parem, piima odavamini.

Samadel põhjustel ei saa nõustuda vabariigi kolhooside paremusjärjestusega. 1957 a. paremusjärjestuses on nii piima kui ka liha tootmisel ilmselt liiga tahaplaanile asetatud Orissaare, Otepää, Märjamaa, Lihula jmt. rajoonide kolhoosid. Liigselt esiplaanile on asetatud seevastu Põltsamaa, Suure-Jaani, Viljandi, Tartu jmt. rajoonide kolhoosid.

Kolhooside tootmiskulusid mõõdetakse ja võrreldakse sageli toodanguühikule kulutatud normipäevade arvuga. Ka see näitaja on kaunis ekslik, sest elava töö kulu, kuivõrd ta kajastub normipäevades, on ainult üheks kulukomponendiks. Arvestusest jääb täielikult välja töövahendite ja tööesemete kulu. Kulukomponentide vahekorrad on erinevates majandites kui ka samas majandis erinevatel aastatel tihti erinevad. See muudab toodanguühikule kulutatud normipäevade arvu mittevõrreldavaks.[1] Nimetatud näitaja praktiline väärtus väheneb veel seetõttu, et normipäevade kulu kajastab elava töö kulutusi väga ligikaudselt.

Analoogilisi puudusi on ka teiste praktikas esinevate majanduslike näitajate kasutamisel. Paljudel aladel aga puuduvad majandusliku efektiivsuse näitajad täielikult. Esitatust järeldub, et kolhoositootmise majandusliku efektiivsuse analüüsi küsimuste teaduslikul läbitöötamisel on pakilisemaks ülesandeks analüüsi ühtse metoodika väljatöötamine.

Küsimus on täiesti õigustatult võetud paljude teaduslike asutuste tööplaanidesse ning sellega tegeleb teaduslike töötajate arvukas pere. Kuid enamikus teadaolevates uurimustes on probleemi käsitlus jäänud kitsapiiriliseks. Peamine tähelepanu on pööratud omahinna ja tööviljakuse näitajate arvutamise metoodika väljatöötamisele. Tööviljakus ja omahind on olulised, kuid kaugeltki mitte ainukesed tootmise majandusliku efektiivsuse näitajad. Nad on sünteetilise iseloomuga ning nende abil saab määrata kindlaks

[1] Eriti suurt mõju avaldab selle juures põllumajanduse mehhaniseerimise taseme kiire kasv.

tootmise majandusliku efektiivsuse tõstmise põhisuundi. Üksikute konkreetsete abinõude .kindlaksmääramiseks omahinna ja tööviljakuse näitajatest tavaliselt ei piisa. Selleks on tarvis teada üksikute töövõtete, masinate kasutamise, emasloomade kasutamise, erinevate söötmistüüpide võrreldavat efektiivsust ja paljusid teisi küsimusi valgustavaid näitajaid, mis süstematiseeritud kujul moodustavad kolhoositootmise majandusliku efektiivsuse näitajate tervikliku süsteemi.

Vastav näitajate süsteem tuleb välja töötada kooskõlastatult ja ühtsetel alustel, kus kõik näitajad on seotud omavahel nii sisuliselt kui ka arvutus-tehniliste aluste poolest, Vastupidisel juhul poleks mõeldav nende edukas praktiline kasutamine. Teiselt poolt nõuab näitajate kooskõlastatust ka kolhoosi arvepidamise ümberkorraldamine. Kolhoosi arvepidamist on vaja edaspidi ümber korraldada niiviisi, et algarevstus ja raamatupidamine kindlustaksid ilma erilise lisatööta vajalikud lähteandmed majandusliku efektiivsuse kõigi näitajate arvutamiseks.

II. Teoreetilised alused

Kolhoositootmise majandusliku efektiivsuse analüüsi metoodika väljatöötamisel on vaja eelnevalt lahendada rida poliitilis-ökonoomilisi probleeme, millest oleneb arvutatavate näitajate sisuline õigsus.

Esmajärgulise tähtsusega on seejuures küsimus põllumajandussaaduste hinna kujundamise alustest ja hindade süsteemist. Küsimus on eriti tähtis sellepärast, et enamik majandusliku efektiivsuse näitajaid esineb rahalises väljenduses või tuletatakse mitmesuguste rahaliste näitajate baasil. Järelikult sõltub nende sisuline õigsus eelkõige toodangu hindamisel kasutatavate hindade õigsusest.

Põllumajandussaaduste hinna kujundamisel on tarvis arvestada tootmistingimusi, et anda võimalust rentaabliks tööks ka halvemates tingimustes olevatele majanditele. Kuid praeguses olukorras, kus realiseerimiskanalite ja realiseerimishindade mitmekesisuse tõttu sõltub ühe ja sama saaduse keskmine realiseerimishind toodangu realiseerimise struktuurist, on olukord vastupidine. Halvemates tingimustes olevatel kolhoosidel, kus tootmiskulud on kõige kõrgemad, kujuneb realiseerimishind normikohustuste mitteküllaldase diferentseerimise tõttu kõige madalamaks. Nii näiteks oli piima keskmine realiseerimishind 1956. aastal Tartu rajooni kolhoosidest kõige madalam, 1,41 rbl. kilogramm, kolmandasse tootmisrühma kuuluvates kolhoosides, kus tootmistingimused on suhteliselt kõige halvemad. Samasugune nähtus esineb ka teiste saaduste realiseerimisel, mistõttu halvemates tootmistingimustes olevad kolhoosid on arenguvõimaluste poolest suhteliselt halvemas olukorras.[2]

[2] Vt. täiendavalt R. Hagelberg, Kolhooside finantsmajanduse parandamise küsimusi. «Eesti Kommunist» nr. 6, 1957.

Olukorra normaliseerimine nõuab ühtse riikliku realiseerimishinna kehtestamist, kusjuures diferentsiaalrent I osaline äravõtmine paremates tootmistingimustes olevatelt majanditelt peaks toimuma diferentseeritud maksustamise kaudu.

Ühtse realiseerimishinna kehtestamine loob kindlad alused ka majandusliku efektiivsuse näitajate õigeks arvutamiseks, sest realiseerimishinna mõjustatus realiseerimise struktuurist moonutab käesoleval ajal mitmete majanduslike näitajate sisu ja suurust. Nii ei saa pidada usaldusväärseks Statistika Keskvalitsuse poolt arvutatavat kolhooside kogutulu, mille SKV organid ära kasutavad NSV Liidu rahvatulu arvutamiseks. Põhjus seisneb selles, et kolhooside kogutoodangu arvutamisel hinnatakse realiseeritav toodang tegelikus realiseerimishinnas ning majandisiseselt kasutatav toodang vastavate saaduste keskmises realiseerimishinnas.

Sovhooside kogutoodangu ja kogutulu arvutamisel on nende hindade kasutamine põhjendatud, sest kindla toodanguliigi realiseerimine sovhoosis toimub üldreeglina üht realiseerimiskanalit kaudu ühtse realiseerimishinnaga. Kolhoositootmise praegustes tingimustes tekivad antud hindamisviisi kasutamise tagajärjel näitajate sisus ilmsed moonutused:

1) kolhoosides loodud kogutulu näidatakse SKV arvutustes väiksemana, kui ta on tegelikult, sest keskmine realiseerimishind, arvestades hindade kaudu toimuvat puhastulu äravõtmist kui ka hinna mittekooskõlastatust halvemate tootmistingimustega, on ilmselt madalam vastava toodangu väärtusest. Selle tagajärjel näidatakse tegelikust väiksemana ka NSV Liidu rahvatulu see osa, mis saadakse põllumajanduses;

2) et kolhoositoodangu realiseerimise struktuuri muutumine toob endaga kaasa keskmise realiseerimishinna muutumise, siis kaasneb sellele käesoleval ajal kehtiva arvutuskorra tingimustes ka SKV poolt arvutatud kolhooside kogutulu, s. o. ka NSV Liidu rahvatulu muutumine. Tegelikult ju muudatused realiseerimise struktuuris ei too endaga kaasa rahvatulu mingisugust muutust.

Realiseerimise struktuuri muutuste moonutav mõju, mis avaldub keskmise realiseerimishinna kaudu, on olnud eriti silmatorkav viimase kolme-nelja aasta jooksul. Sellel ajavahemikul on toimunud kolhoositoodangu realiseerimise struktuuris olulisi nihkeid.

Tabel 1

Piima kaubatoodangu struktuur Tartu rajooni kolhoosides

Realiseerimissuund	Osatähtsus kaubatoodangu struktuuris (%-des)	
	1953	1956
Riiklikud müügikohustused	71,6	19,8
Masina-traktorijaama naturaaltasu	0,9	13,3
Riiklik kokkuost	20,1	61,0
Kolhoositurg jm.	7,4	5,9

Piima realiseerimise struktuuri muutumist Tartu rajooni kolhoosides viimastel aastatel näitab tabel 1.

Esitatud seisukohtade alusel on tarvis kriitiliselt läbi vaadata käesoleval ajal kasutatavad kolhooside kogu- ja kaubatoodangu arvutamise metoodikad, sest kogu- ja kaubatoodang on näitajad, ilma milleta ei saa majandusliku efektiivsuse analüüsil astuda ühtki konkreetset sammu.

Kogutoodang peab väljendama vastava perioodi jooksul tehtud tootmistöö lõpptulemuse mahtu, kaubatoodang aga tootmistöö realiseeritava tulemuse mahtu. Nõustuda ei saa SKV poolt käesoleval ajal kasutatava ning mitmete majandusteadlaste (sm-d Laptjev, Karnauhhova, Obolenski jt.) poolt soovitatava kogu- ja kaubatoodangu hindamise metoodikaga. SKV praktika kohta andsime kriitika eespool. Seltsimehed Laptjev, Karnauhhova, Obolenski jmt. soovitavad kogu- ja kaubatoodangu erinevate koostiselementide hindamist läbi viia erinevate hindadega.[3] Niisugusel korral hakkab kogutoodangu näitajale avaldama moonutavat mõju mitte üksnes realiseerimise struktuur, vaid toodangu kasutamise struktuur üldse.

Õigeks saab pidada üksnes kõigi toodanguelementide hindamist ühtse hinnaga, milleks peaksid kujunema uued, ühtsed realiseerimishinnad. Kuni nende kehtestamiseni tuleks kogu- ja kaubatoodangu kõikide elementide hindamine läbi viia riiklikes kokkuostuhindades, mis on tõenäoliselt kõige lähemad kolhoosides toodetud põllumajandussaaduste väärtusele.

Põhiliseks tootmisvahendiks on põllumajanduses maa. Tootmise majandusliku efektiivsuse analüüs eeldab seepärast maa kasutamise intensiivsuse ja otstarbekuse igakülgset uurimist. Kuid nagu nägime eespool, pole erinevate majandite maa kasutamise intensiivsuse näitajad, mis iseloomustavad iga 100 ha kohta saadavat toodangut naturaalväljenduses, omavahel võrreldavad. Võrdlemist takistab tootmisprofiili, maa kvaliteedi, kõlvikute struktuuri, reljeefi jmt. tegurite erinevus.

Tootmisprofiilist tingitud tegurite mõju on võimalik enamvähem kõrvaldada rahalises väljenduses esineva kogutoodangu näitaja kasutuselevõtmise teel. Maa kvaliteedist, asukohast, kõlvikute struktuurist jms. teguritest tingitud erinevuste mõju kõrvaldamiseks on tarvilik maa majanduslik hindamine. Igale erinevale maatükile tuleb anda vastav ökonoomiline hinne, mis iseloomustab tema majandusliku kasulikkuse astet olemasolevates konkreetsetes tingimustes.

Eeskujuna näib olevat sobiv kasutada Saksa Demokraatliku Vabariigi kogemusi, kus maad hinnatakse 100-pallilises süsteemis. Hinnete andmise kriteeriumideks on mullastiku iseloom kõigi tunnuste järgi, maapinna reljeefi kuju, põhjavete seisund, maa kasutamise otstarve, tema asukoht jmt. tegurid. Vastavaid hindeid

---

[3] NSV Liidu TA Majanduse Instituudis 1957. a. väärtusseaduse ja põllumajanduse tööviljakuse küsimustes läbiviidud nõupidamise materjalid.

kasutatakse põllumajanduse paigutamise, normikohustuste ja maksude määramise jmt. küsimuste lahendamisel, mis asetab nimetatud küsimuste käsitluse rangelt teaduslikele alustele.[4]

Meie praktikas tegeldakse käesoleval ajal maa majandusliku hindamise küsimustega veel väga vähe. Üleliidulise Põllumajanduse Ökonoomika Teadusliku Uurimise Instituudi juures töötav maa majandusliku hindamise osakond on seniajani tegelnud peamiselt sordivõrdluskatsepunktide andmete töötlemisega.[5]

Maa majandusliku hindamise alused Saksa Demokraatlikus Vabariigis kasutatud kujul ei ärata vastuväiteid. Hindamise pakilist vajadust tõestab igapäevane elu. Sellest järeldub, et kõikjal on vaja viivitamatult asuda töö praktilisele läbiviimisele. Tähtsamateks ülesanneteks on seejuures hindamise aluste konkretiseerimine kohalikest iseärasustest lähtudes koos kõlvikute tegeliku hindamise ja kaardistamisega. Vabariigi vastavatel organitel on vaja näidata omapoolset initsiatiivi ja mitte jääda üleliidulisi direktiive äraootavale seisukohale.

Jõudu selle töö läbiviimiseks meil tõenäoliselt on. Saksa Demokraatlikus Vabariigis, kus hinnati 6,5 milj. ha maad, tegeles hindamisega põhiliselt 1335 inimest. Eesti NSV-s on põllumajanduslikke kõlvikuid ligikaudu 2 milj. ha, kuna kõrgema ja keskharidusega põllumajandusspetsialistide arv ulatub üle 4000 inimese.[6]

Maa majandusliku hindamise läbiviimine loob kindla teadusliku aluse ka põllumajandusliku tootmise efektiivsuse võrdlevaks majanduslikuks analüüsiks. See võimaldab omakorda õigesti lahendada põllumajandusliku tootmise paigutamise ja ratsionaalse süsteemi kujundamise põhiprobleeme, sest erinevate tootmistsoonide majanduslikku võrdlemist saab teostada üksnes maa erinevuste hindamise alusel.

Majandusliku efektiivsuse näitajate süsteemi aluste rajamisel on väga tähtsaks probleemiks küsimus normipäeva sobivusest majandusliku efektiivsuse näitajana või vastavate näitajate lähtebaasina.

Mitmed teadaolevad seisukohad (sm.-d Laptjev, Radtšenko jt.) näevad ette normipäeva säilitamist majandusliku efektiivsuse tähtsa näitajana, kasutades teda isegi tööviljakuse arvutamisel.[7] Kolhoosides kulutatud normipäevade arvutamise aluste lähem analüüs siiski näitab, et majandusliku efektiivsuse näitajate süsteemis ei saa tugineda normipäevadele ja seda järgmistel põhjustel.

---

[4] Vt. С. Черемушкин, Экономическая оценка земли. «Экономика сельского хозяйства», 6, 1957.

[5] Vt. Доклады и сообщения Всесоюзного научно-исследовательского института экономики сельского хозяйства, № 2.

[6] Eesti NSV rahvamajandus. Statistiline kogumik, Tallinn 1957, lk. 74 ja 147.

[7] NSV Liidu Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudis ja Üleliidulises Lenini-nim. Põllumajandusteaduste Akadeemias 1957. a. väärtusseaduse, põllumajandusliku tööviljakuse ja põllumajandusliku tootmise paigutamise küsimustes läbiviidud nõupidamiste materjalid.

1. Majandusliku efektiivsuse näitajate arvutamisel on väga tähtis teada inimtööaja kulu, ilma milleta ei saa arvutada ühtki küllalt tõepärast tööviljakuse näitajat. Inimtööaja kulu teadmata ei saa otsustada ka üksikute töövõtete, töö organiseerimise vormide, masinate kasutamise efektiivsuse jmt. tööde otstarbekuse üle.

Normipäevade kulu on inimtööaja kulust teatavas sõltuvuses, kuid ta ei kajasta seda kuigi täpselt. Majandusliku efektiivsuse näitajate arvutamisel aga nõutakse küllaldast täpsust. Eriti suuri kõrvalekaldeid põhjustab normipäevade ja inimtööaja kulu suhtes normipäevade arvestamine saadud toodangu alusel, nagu see toimub loomakasvatuses. Eesti NSV kolhoosides arvestatud normipäevadest langeb ligikaudu 40% loomakasvatusele. Ajavahemikul 1950—1956. suurenes loomakasvatuses kulutatud normipäevade arv 1,8 korda.[8] Loomakasvatuses töötavate inimeste arvust ja loomakasvatajate tööpäeva ärakasutamisest lähtuvad arvutused lubavad järeldada inimtööaja kulu suurenemist loomakasvatuses kõige rohkem 30—35% võrra.

Inimtööaja kulu mõõtmiseks on vaja kolhoosides tingimata sisse seada kulutatud inimtööaja arvestus inimpäevades ja -tundides. Kuni vastavat arvestust pole, tuleks kulutatud inimtööaeg tuletada tehtud tööde mahu ja töönormide kaudu, s. o. normatiivsel meetodil. Kulutatud inimtööaja tuletamine arvestatud normipäevade ja vastavate ümberarvutuskoefitsientide kaudu, nagu seda soovitavad sm-d Karnauhhova, Togojev jmt.,[9] ei kindlusta õigeid tulemusi. Viimati nimetatud moodusel saadavad tulemused on eelmisest ebatäpsemad selle tõttu, et inimtööpäevade ja normipäevade kulutamise suhe hälbib erinevates majandites märksa rohkem kui päevaste töönormide täitmise protsent. Normipäevade ja inimtööpäevade kulutamise suhtele avaldavad mõju majandi tootmisstruktuur, tööhinnete suurus, normipäevade arvestamise subjektiivsed tegurid jmt. momendid.

2. Majandusliku efektiivsuse näitajate arvutamisel on väga tähtis elava töö kulu (v) õige kajastamine loodud produktis, ilma milleta pole mõeldav t ä i e l i k u l t t õ e p ä r a s t e tootmiskulude kui ka väärtuse kindlaksmääramine. Normipäevatasu kaudu, mis võib sisaldada puhastulu kui ka katta kahjumit, v õige kajastamine pole võimalik. Samast põhjusest on tingitud elav diskussioon normipäevatasu suurusest kolhoositoodangu omahinna elemendina.

Pole kahtlust, et elava töö kulu õige kajastamine tootmiskulude saab toimuda üksnes inimtööaja kulust lähtudes, kus kulutatud inimtööaja ühiku eest on fikseeritud kindel tasu. Omaette küsimuseks on seejuures ettenähtud tasu väljamaksmise garanteerimine. Kui kolhoosi võimalused seda ei luba, siis toimub järelikult kahjumi katmine kolhoosnikute arvel.

---

[8] Eesti NSV rahvamajanduse statistiline kogumik, lk. 127.

[9] NSV Liidu Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudis 1957. aastal põllumajanduse tööviljakuse küsimustes läbiviidud nõupidamise materjalid.

III. Metoodilised alused

Tootmise majandusliku efektiivsuse analüüsi näitajate süsteemi väljatöötamisel tuleb kõigepealt lahendada küsimus majandusliku efektiivsuse avaldumisvormidest. Praktika kogemused näitavad, et rakendatavate abinõude ja läbiviidavate ürituste tulemusena saadavat majanduslikku efekti on raske või isegi võimatu väljendada ühe kokkuvõtliku näitajaga. Efekt väljendub enamasti väga mitmes vormis, nagu toodangu suurenemine, tema kvaliteedi tõus, töötajate töötingimuste paranemine, tootmiskulude alanemine jne. jne.

Nii toob kahekordse lüpsi rakendamine senise kolmekordse asemel söötmis- ja pidamistingimuste samaks jäädes endaga kaasa lüpsjate-karjatalitajate töö kergendamise, elava töö kulu vähenemise piima tootmisel ligikaudu 15—20% võrra, vabastab veisekasvatusest tööjõudu teiste alade tarbeks ja loob tingimused piima tootmise kulude alanemiseks.

Toodust järeldub, et kõigi läbiviidavate ürituste majanduslikul hindamisel tuleb arvestada efekti avaldumise kõiki külgi. Eriti tähtis on silmas pidada seda, et teatud suundades saavutatavad positiivsed tulemused ei muutuks nulliks või negatiivseks negatiivsete tulemuste tõttu teistes suundades. Kahekordse lüpsi rakendamine poleks näiteks mõeldav sel juhul, kui temaga kaasneks väljalüpsi langus ulatuses, mis ületab tööjõu kokkuhoiust ja töötingimuste paranemisest saadud efekti.

Eespool märkisime, et tootmise majandusliku efektiivsuse analüüsi põhiliseks ülesandeks on leida teid ja vahendeid tootmise suurendamiseks ja odavamaks muutmiseks. Antud juhtmotiiv määrab kindlaks ka majandusliku efekti põhilised avaldumisvormid, milleks on kokkuhoid iga toodanguühiku kohta tehtavates tootmiskuludes. Saavutatavat kokkuhoidu mõõdetakse inimtööajas, materjalide kogustes, rahas jms. vormis. Praktika kogemused näitavad, et toodanguühiku kohta tehtavate kulude kokkuhoidu kandub üle enamik teisi majandusliku efektiivsuse väljendusvorme. Siia kandub üle toodangu suurenemine, juhul kui tootmise kasvutempo on kiirem tootmiskulude kasvutempost. Samuti kandub siia üle toodangu kvaliteedi paranemine, kui see tõstab toodangu sordilisuse astet jne. jne.

Selle alusel võib tootmise majanduslikku efektiivsust kõige üldisemal kujul (üldvalemina) väljendada järgmiselt:

$$Tq > Tz,$$

kus Tq — toodangu kasvutempo;

Tz — tootmiskulude kasvutempo.

Tootmine on majanduslikult efektiivne siis, kui toodangu kasvutempo on suurem tootmiskulude kasvutempost.

Sotsialistlikus majanduses on tootmiskulude alandamise põhiliseks abinõuks tööviljakuse tõus, mille tulemusena tootmiskuludes nii absoluutselt kui ka suhteliselt langeb elava töö osatähtsus

ning suhteliselt tõuseb asjastatud töö osatähtsus. Absoluutselt väheneb seejuures toodanguühikule langev kulutuste kogusumma.

Majandusliku efektiivsuse üldvalemist lähtudes tuleb igasuguste asjastatud töö kulutuste kasvuga [10] seotud majanduslike üritustе läbiviimisel tingimata silmas pidada seda, et asjastatud töö juurdekasv oleks elava töö kokkuhoiust väiksem. Vastupidisel juhul ei ole läbiviidavad üritused majanduslikult efektiivsed, sest nad ei too endaga kaasa tööviljakuse mingisugust tõusu. Reeglist kõrvalekaldumine on mõeldav üksnes tervist kahjustavate ja eriti raskete tööde puhul, millede likvideerimisel ei ole sisuliselt õige tingimata taotleda majandusliku efektiivsuse tõusu.

Kõigi esitatud seisukohtade rakendamiseks peaks kolhoositootmise majandusliku efektiivsuse näitajate süsteem koosnema majandi kui terviku, tema tootmisharude ja tööalade efektiivsust iseloomustavatest sünteetilistest ning üksikküsimusi lahendavatest analüütilistest näitajatest. Sünteetilised näitajad väljendavad põhisuuna efektiivsust. Analüütiliste näitajate ülesandeks on selgitada, missuguste konkreetsete abinõude ja võtetega efekt saavutatakse. Näiteks tööviljakuse kui sünteetilise näitaja dešifreerimiseks on vajalikud töö organiseerimise erinevate vormide, üksikute töövõtete, masinate kasutamise jne. efektiivsust väljendavad analüütilised näitajad. Toodangu omahinnale kui sünteetilisele näitajale alluvate analüütiliste näitajate ring on veelgi suurem, sest omahinnas kajastuvad lõppkokkuvõttena tootmistöö kõik küljed.

Majandusliku efektiivsuse üksikasjalisel analüüsimisel on väga oluline analüüsitava protsessi täielik haaramine nii, et ükski efektiivsust mõjustav tegur ei jääks silmapaari vahele. Seda on võimalik saavutada näitajate kindla esinemisjärjekorra loomisega, mille aluseks on põhiliselt tootmise tehnoloogia ja tootmisprotsessi organiseerimise (tootmis-tehnoloogiline) järjekord.

IV. Näitajate loetelu

Eespool esitatud seisukohtade alusel kujundatud kolhoositootmise majandusliku efektiivsuse näitajate süsteemis esinevad järgmised näitajad.

A. Kolhoosi kui terviku majandusliku efektiivsuse näitajad

1. Kolhoosi rentaabluse tase
2. Maakasutamise intensiivsuse aste
3. Tootmise kaubalisuse aste

[10] Uute masinate kasutuselevõtmine, uute agro-zootehniliste võtete kasutamine jms. üritused toovad endaga elava töö kokkuhoiu kõrval mõnikord kaasa asjastatud töö kulutuste juurdekasvu.

4. Tööviljakuse tase
5. Rahaliste sissetulekute laekumise tase

B. Kolhoosi tootmisstruktuuri näitajad

6. Kõlvikute struktuur
7. Kogutoodangu struktuur
8. Kaubatoodangu struktuur
9. Rahaliste sissetulekute struktuur

C. Taimekasvatuse majandusliku efektiivsuse näitajad

Üldnäitajad.

10. Taimekasvatuse rentaabluse tase
11. Taimekasvatuse kaubalisuse aste
12. Tööviljakuse tase taimekasvatuses

Näitajad üksikute kultuuride ja tööde kohta

13. Saagikuse tase
    a) naturaalühikutes
    b) tingühikutes
14. Toodangu omahind
    a) naturaalühiku omahind
    b) tingühiku omahind
15. Tööviljakuse tase
16. Töö efektiivsuse aste
17. Tehnika tasuvuse koefitsient
18. Väetiste tasuvuse koefitsient
19. Saaduse kaubalisuse aste
20. Saaduse rentaabluse aste

D. Loomakasvatuse majandusliku efektiivsuse näitajad

Üldnäitajad

21. Loomakasvatuse rentaabluse tase
22. Loomakasvatuse kaubalisuse aste
23. Tööviljakuse tase loomakasvatuses

Veisekasvatus

24. Veisekasvatuse intensiivsuse aste
25. Veisekasvatuse produktiivsus
26. Veisekasvatuse sissetulekute tase
27. Piima omahind
28. Veiseliha omahind
29. Veisekasvatuse söödatasuvus
30. Tööviljakuse tase veisekasvatuses
31. Töö efektiivsuse aste

32. Tehnika tasuvuse koefitsient
33. Veisekasvatuse kaubalisuse aste
34. Veisekasvatuse rentaabluse tase

Seakasvatus

35. Seakasvatuse intensiivsuse aste
36. Seakasvatuse produktiivsus
37. Emiste kasutamise aste
38. Seakasvatuse sissetulekute tase
39. Sealiha omahind
40. Seakasvatuse söödatasuvus
41. Tööviljakuse tase seakasvatuses
42. Töö efektiivsuse aste
43. Tehnika tasuvuse koefitsient
44. Seakasvatuse kaubalisuse aste
45. Seakasvatuse rentaabluse tase

Lambakasvatus

46. Lambakasvatuse intensiivsuse aste
47. Lambakasvatuse produktiivsus
48. Lambakasvatuse sissetulekute tase
49. Uttede kasutamise aste
50. Villa omahind
51. Lambaliha omahind
52. Lambakasvatuse söödatasuvus
53. Tööviljakuse tase lambakasvatuses
54. Töö efektiivsuse aste
55. Tehnika tasuvuse koefitsient
56. Lambakasvatuse kaubalisuse aste
57. Lambakasvatuse rentaabluse tase

Linnukasvatus

58. Kanakasvatuse intensiivsuse aste
59. Linnukasvatuse produktiivsus
    a) kanakasvatuse produktiivsus
    b) hane- (pardi-, kalkuni-)kasvatuse produktiivsus
60. Linnukasvatuse sissetulekute tase
61. Muna omahind
62. Liha omahind
63. Linnukasvatuse söödatasuvus
    a) kanakasvatuses
    b) teistes linnukasvatusharudes
64. Tööviljakuse tase linnukasvatuses
65. Tehnika tasuvuse koefitsient
66. Linnukasvatuse kaubalisuse aste
67. Linnukasvatuse rentaabluse tase

О МЕТОДИЧЕСКИХ ОСНОВАХ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ КОЛХОЗНОГО ПРОИЗВОДСТВА

Канд. экономических наук Р. Хагельберг

Резюме

1) Анализ экономической эффективности колхозного производства ставит своей целью показать пути и средства для рационального ведения хозяйства, чтобы увеличить производство дешевых сельскохозяйственных продуктов.
2) Показатели и приемы анализа экономической эффективности, употребляемые в нынешней практике, являются неточными и не соответствуют потребностям. Неотложной задачей является выработка правильной научно обоснованной методики определения экономической эффективности колхозного производства.
3) Для достижения точных и по содержанию правильных результатов прежде всего необходимо:

а) решить ряд проблем политико-экономического характера (основы ценообразования сельскохозяйственных продуктов, теоретические основы экономической оценки земли, роль трудодня при определении экономической эффективности и др.);

б) установить твердые основы исчисления экономических показателей, являющихся исходной базой к показателям экономической эффективности (валовая и товарная продукция колхоза).
4) При выработке методики анализа экономической эффективности колхозного производства центральное место занимает создание соответствующей системы экономических показателей. Основными элементами этой системы являются:

а) синтетические показатели, характеризующие экономическую эффективность как хозяйства в целом, так и его отдельных отраслей;

б) аналитические показатели, характеризующие экономическую эффективность отдельных приемов работы и другие более узкие вопросы.

Все расчеты должны исходить из действительных производственных условий хозяйства.

5) Выработка системы показателей экономической эффективности колхозного производства требует переустройства в существующей системе колхозного счетоводства. Все переустройства в счетоводстве должны быть полностью согласованы с показателями экономической эффективности, чтобы без дополнительной работы было обеспечено регулярное получение необходимых для руководства хозяйством данных.

Перечень показателей

А. Показатели экономической эффективности колхоза как единого целого

1) Уровень рентабельности колхоза
2) Степень интенсивности землепользования
3) Степень товарности производства
4) Уровень производительности труда
5) Уровень денежных поступлений

Б. Показатели структуры производства

6) Структура земельных угодий
7) Структура валовой продукции
8) Структура товарной продукции
9) Структура денежных поступлений

В. Показатели экономической эффективности растениеводства

Общие показатели

10) Уровень рентабельности растениеводства
11) Степень товарности растениеводства
12) Уровень производительности труда в растениеводстве

Показатели по отдельным культурам и работам

13) Уровень урожайности
    а) в натуральных единицах
    б) в условных единицах
14) Себестоимость продукции
    а) себестоимость натуральной единицы
    б) себестоимость условной единицы
15) Уровень производительности труда
16) Степень эффективности работ
17) Коэффициент окупаемости техники
18) Коэффициент окупаемости удобрений
19) Степень товарности продукта
20) Уровень рентабельности продукта

Г Показатели экономической эффективности животноводства

Общие показатели

21) Уровень рентабельности животноводства
22) Степень товарности животноводства
23) Уровень производительности труда в животноводстве

Скотоводство

24) Степень интенсивности скотоводства
25) Продуктивность скотоводства
26) Уровень денежных поступлений от скотоводства
27) Себестоимость молока
28) Себестоимость говядины
29) Окупаемость кормов в скотоводстве
30) Уровень производительности труда
31) Степень эффективности работ
32) Коэффициент окупаемости техники
33) Степень товарности скотоводства
34) Уровень рентабельности скотоводства

Свиноводство

35) Степень интенсивности свиноводства
36) Продуктивность свиноводства
37) Степень использования свиноматок
38) Уровень денежных поступлений от свиноводства
39) Себестоимость свинины
40) Окупаемость кормов в свиноводстве
41) Уровень производительности труда в свиноводстве
42) Степень эффективности работ
43) Коэффициент окупаемости техники
44) Степень товарности свиноводства
45) Уровень рентабельности свиноводства

Овцеводство

46) Степень интенсивности овцеводства
47) Продуктивность овцеводства
48) Степень использования овцематок.
49) Уровень поступлений от овцеводства
50) Себестоимость шерсти
51) Себестоимость баранины
52) Окупаемость кормов в овцеводстве
53) Уровень производительности труда в овцеводстве
54) Степень эффективности работ.
55) Коэффициент окупаемости техники
56) Степень товарности овцеводства
57) Уровень рентабельности овцеводства

Птицеводство

58) Степень интенсивности куроводства
59) Продуктивность птицеводства
    а) продуктивность куроводства
    б) продуктивность гусе- (утко-, индейко-) водства
60) Уровень поступлений от птицеводства
61) Себестоимость яиц
62) Себестоимость мяса

63) Окупаемость кормов в птицеводстве
   а) в куроводстве
   б) в остальных отраслях птицеводства
64) Уровень производительности труда в птицеводстве
65) Коэффициент окупаемости техники
66) Степень товарности птицеводства
67) Уровень рентабельности птицеводства